

Kamiński, Tadeusz

Zakład kształcenia nauczycieli w Siedlcach w latach 1917-1970

Szkice Podlaskie 6, 25-35

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TADEUSZ KAMIŃSKI

Zakład kształcenia nauczycieli w Siedlcach w latach 1917–1970

W roku, w którym obchodzimy jubileusz nadania Siedlcom praw miejskich, przypada także 80. rocznica powstania w naszym mieście zakładu kształcenia nauczycieli. Siedlce należą do nielicznych miast w Polsce, w których od tak wielu lat kształcą się nauczycieli — od 1917 do 1962 r. na poziomie średnim, w latach 1962–1970 w studium nauczycielskim, a od 1970 r. na poziomie wyższym. Istniejąca obecnie uczelnia — Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna — jest kontynuatorką poprzednich zakładów kształcenia nauczycieli.

Koncepcja powołania do życia zakładu kształcenia nauczycieli w Siedlcach powstała w okresie pierwszej wojny światowej i jest ściśle związana z reaktywowaniem działalności Polskiej Macierzy Szkolnej. Już na pierwszym zebraniu siedleckiego koła Macierzy 1 sierpnia 1916 r., powstała myśl zorganizowania w Siedlcach seminarium nauczycielskiego. Początkowo okupacyjne władze niemieckie nie wyraziły zgody na uruchomienie placówki tego typu, zezwoliły natomiast na zorganizowanie Roczno Kursu Nauczycielskiego. Ruszył on już w październiku przy ul. Szpitalnej (obecnie — ul. Kochanowskiego).

We wrześniu 1917 r. w tym samym budynku zaczęło również funkcjonować 4-letnie seminarium nauczycielskie. Miało to wówczas szczególne znaczenie. W procesie odradzania się kultury i państwowości polskiej nauczyciele mieli pełnić niezwykle ważną rolę — zwłaszcza, że teren Podlasia był poddany wyjątkowo silnym wpływom rusyfikacji.

Co prawda w pobliżu Siedlec, w Siennicy i Białej Podlaskiej, działały carskie seminaria nauczycielskie, ale były to szkoły o niskim poziomie naukowym, a przede wszystkim wychowywały młodzież w duchu dążeń zaborcy. Z uwagi na duże zapotrzebowanie na nauczycieli zdecydowano się na dwie formy kształcenia: Roczne Kursy Nauczycielskie o charakterze koedukacyjnym i Męskie Seminarium Nauczycielskie. Dyrektorem obu szkół został Władysław Skup.

W uruchomionym we wrześniu seminarium utworzono dwa kursy (dwie klasy), na które przyjęto 46 uczniów w wieku od 14–22 lat. Rok po otwarciu szkoły, w listopadzie 1918 r., 22 uczniów wstąpiło do Wojska Polskiego. Byli to przeważnie uczniowie trzeciego kursu, który z tego powodu trzeba było zamknąć.

W lutym 1919 r. ówczesny przewodniczący koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Siedlcach Franciszek Godlewski uzyskał w Ministerstwie Wyznań Religijnych

i Oświecenia Publicznego zgodę na upaństwowienie seminarium, co nastąpiło 1 września 1919 r. W roku szkolnym 1919/20 szkołę przeniesiono do budynków przy ul. 3-Maja 21 i 26 (dawna numeracja), gdzie w okresie zaborów mieściła się szkoła przycerkiewna, zbudowana przez Rosjan w 1903 r. W 1919 r. w budynku naprzeciw szkoły zorganizowano niewielki internat oraz szkołę ćwiczeń, w której przyszli nauczyciele zdobywali umiejętności dydaktyczne.

Pracę szkoły zahamowały wydarzenia 1920 r. Uczniowie trzeciego i czwartego kursu wstąpili do Wojska Polskiego. Jesienią 1920 r. uruchomiono tylko pierwszy i drugi kurs, zajmując na ten cel część budynku. Większość pomieszczeń została czasowo zajęta przez Wileńską Dyрекcję Kolei Państwowych i Okręgowy Zarząd Dóbr i Lasów Państwowych w Siedlcach.

W 1923 r. uczniowie-żołnierze z 1920 r. przystąpili do egzaminów końcowych. Byli to pierwsi absolwenci seminarium — 12 osób.

W latach dwudziestych nastąpił znaczny rozwój szkoły. Powstała zasobna biblioteka, zorganizowano 5 pracowni, w tym przyrodniczą i robót ręcznych (zajęć praktyczno-technicznych), zwiększyła się liczba uczniów (w roku szkolnym 1930/31 było ich 108). W latach 1923–1933 w seminarium wydawano czasopismo „Hasło”.

W marcu 1932 r. uchwalono nową ustawę szkolną. Nie przewidywała ona istnienia seminariów nauczycielskich. Dlatego też już od września 1932 r. zaprzestano przyjmowania kandydatów na pierwszy kurs seminarium, które zaczęto stopniowo likwidować. Państwowe Seminarium Męskie im. marszałka J. Piłsudskiego w Siedlcach istniało jeszcze do czerwca 1936 r., kiedy to ostatni wychowankowie opuścili mury szkoły.

Z początkiem września 1937 r. w Siedlcach rozpoczęło działalność Żeńskie Liceum Pedagogiczne — jedno z dwóch istniejących w województwie lubelskim. Szkołę zlokalizowano w obiektach seminarium nauczycielskiego, a jej dyrektorem została Agata Cisek. Naukę rozpoczęły dwie klasy, po 40 uczennic każda. Naboru dokonano wśród absolwentów 4-letniego gimnazjum. Ciasnota i niefunkcjonalność pomieszczeń szkoły, która miała wielkie szanse rozwoju, skłoniły dyrekcję do rozbudowy gmachu Liceum. W roku szkolnym 1937/38 nadbudowano drugie piętro, dzięki czemu liczba pomieszczeń szkolnych powiększyła się o 5. Powstała także sala gimnastyczna. W następnym roku szkolnym przystąpiono do budowy skrzydła bocznego od strony wschodniej, o powierzchni równej istniejącemu obiektowi. Budowę w stanie surowym zakończono podczas wakacji 1939 r.

Nadbudowa piętra znacznie poprawiła warunki lokalowe szkoły. Można było zorganizować pracowni: fizyczną, chemiczną i przyrodniczą, co znacząco unowocześniło proces dydaktyczny. W liceum prowadzono też szeroką działalność wychowawczą, przysposabiając młodzież do czekających ją obowiązków nauczycielskich. Same uczennice chętnie włączały się w proces wychowawczy. Jak pisze jedna z wychowanek szkoły: „gdyby ktoś nie wiedząc, że jest to Liceum Pedagogiczne, znalazł się przypadkowo na kilku lekcjach, od razu wyczułby, a raczej zauważył, że wszystkie lekcje bez względu na ich rodzaj noszą wyraźnie piętno przyszłego zawodu. Właśnie to sprawia mi ogromne zadowolenie”.

Ważną rolę w procesie przysposobienia do zawodu nauczycielskiego odgrywał internat, w którym mieszkała część uczennic. Dzięki właściwej pracy wychowawczej i miłej atmosferze stanowił on dla nich drugi dom. Tu spędzano wspólnie święta Bożego Narodzenia i Wielkiejnocy. W internacie organizowano różnorodne zajęcia kulturalno-oświatowe — urządzano m.in. wieczorki taneczne. Wycieczki sprzyjały wzajemnemu życiu się.

W roku szkolnym 1939/40 naukę miało rozpocząć sześć oddziałów. Wybuch wojny uniemożliwił inaugurację roku szkolnego. W pierwszych dniach września Siedlce były systematycznie bombardowane przez niemieckie lotnictwo. Szczególnie intensywnie bombardowano dworzec PKP i jego okolice. W wyniku tych działań całkowicie spłonął internat i budynek gospodarczy. Znaczne szkody wyrządzono również w gmachu szkolnym. 11 września do miasta wkroczyli Niemcy. Budynek przeznaczono na szpital dla rannych żołnierzy.

W połowie września, a więc jeszcze w okresie działań wojennych, zebrała się komisja dyrektorów szkół średnich i kierowników szkół powszechnych na naradę poświęconą uruchomieniu szkolnictwa w Siedlcach. Prace komisji zostały przerwane po wkroczeniu wojsk radzieckich do Siedlec. Po wycofaniu się żołnierzy radzieckich z miasta z początkiem października, komisja uzyskała od niemieckiego komendanta miasta zezwolenie na uruchomienie wszystkich typów szkół.

Po dokonaniu niezbędnych napraw w budynku szkoły, 12 października rozpoczęto zajęcia. Obok Żeńskiego Liceum Pedagogicznego znalazły w nim schronienie: Żeńska Szkoła Krawiecka, Liceum im. St. Żółkiewskiego oraz dwie szkoły powszechne. Warunki pracy uczniów i nauczycieli były wyjątkowo trudne. Do ciasnoty i braku podstawowych pomocy naukowych dochodził brak opału do ogrzania pomieszczeń szkolnych.

Mimo uruchomienia szkoły liczba uczennic była mała (przed wybuchem wojny były dwa ciągi klas). Pochodziły one z całego województwa lubelskiego i informacja o rozpoczęciu pracy w szkole nie mogła do nich szybko dotrzeć. Poza tym nie funkcjonowały środki transportu. Dlatego Rada Pedagogiczna podjęła decyzję, aby do szkoły przyjmować również chłopców z Liceum Pedagogicznego w Leśnej Podlaskiej i kilku chłopców z liceów ogólnokształcących. W ten sposób szkoła stała się koedukacyjną, o jednym ciągu klas.

Pracę w szkole podjęła większość nauczycieli. Część nauczycieli liceum musiała uzupełnić etat pracując w szkole ćwiczeń.

Po uruchomieniu szkoły, na żądanie władz niemieckich, wprowadzono do programu naukę języka niemieckiego. Pełna realizacja przedwojennego programu okazała się niemożliwa z braku pomocy naukowych i pomieszczeń. Duże trudności napotymano przy nauczaniu przedmiotów: zagadnienia życia współczesnego i życie dziecka w środowisku.

Dziewiętnastego grudnia budynek szkoły zajęli Niemcy, a jej działalność została zawieszona. Zarządzeniem niemieckich władz okupacyjnych na ziemiach polskich przestały funkcjonować wszystkie polskie szkoły średnie i wyższe. Działalność mogły prowadzić tylko szkoły powszechne i zawodowe. Dyrektorka szkoły podjęła

wysiłki zmierzające do dalszego funkcjonowania „Zakładu Kształcenia Nauczycieli”, na jaki przemianowała Liceum Pedagogiczne. Uwypuklając zawodowy charakter szkoły podkreślała, że program będzie odpowiadał postawionym wymaganiom. Starania te zostały uwieńczone sukcesem. Na dwa dni przed Nowym Rokiem dyrektorka otrzymuje od władz niemieckich ustną zgodę na prowadzenie szkoły pedagogicznej na własną odpowiedzialność. Oznaczało to, że cała odpowiedzialność za funkcjonowanie szkoły spada na dyrektorkę, a władze niemieckie nie zapewniają środków finansowych na jej utrzymanie. Mimo ogromnego ryzyka, 2 stycznia 1940 r. w budynku byłego Liceum Ogólnokształcącego im. B. Prusa znowu rozpoczęło pracę Liceum Pedagogiczne. Młodzież zgłaszała się do szkoły przez cały styczeń. W klasie I znalazło się 32 uczniów, w klasie II — 22 uczniów, w klasie III — 40 uczniów. Wśród nich było tylko 14 chłopców. Młodzież wywodziła się ze wszystkich środowisk społecznych; około 50% uczniów pochodziło z Siedlec.

Warunki pracy były wyjątkowo trudne. W budynku mieściły się cztery szkoły. Parter przeznaczony był dla szkoły handlowej, na drugim piętrze na zmianę pracowały szkoły powszechne nr 1 i 5. Na pierwszym piętrze ulokowano Liceum Pedagogiczne, ale dwie sale zostały zajęte przez niemiecką żandarmerię. Ogromna ciasnota uniemożliwiała zorganizowanie pracowni, kancelarii i pokoju nauczycielskiego. Wszystko to znajdowało się na korytarzu.

W wyniku rozlicznych zabiegów udało się uzyskać dla szkoły skromną dotację z zarządu miasta. Żeby jednak zapewnić nauczycielom wynagrodzenie, uczniowie wnosili stałą opłatę miesięczną.

W warunkach okupacyjnych realizacja programu nastęrczała dużo trudności. Do ciasnoty i braku pomocy naukowych dochodził brak podręczników do języka polskiego, historii i geografii, które na polecenie władz niemieckich trzeba było wycofać z obiegu. Mimo tych trudności i niepewności jutra, szkoła funkcjonowała. Zbliżał się czerwiec — termin zdawania egzaminów maturalnych i zakończenia roku szkolnego. Rada Pedagogiczna musiała nadać sobie prawo do opracowania regulaminu egzaminu dojrzałości, jego przeprowadzenia, wreszcie do wydania w imieniu państwa świadectwa uprawniającego do nauczania w szkołach powszechnych. W normalnych warunkach obowiązki te należały do władz oświatowych. W zaistniałej sytuacji Rada Pedagogiczna wzięła na siebie całą odpowiedzialność. Opracowano regulaminy, wzory protokołów i świadectw. W tajemnicy wykonano okrągłą pieczęć i niezbędne blankiety.

W czerwcu odbył się egzamin dojrzałości, który zdali wszyscy uczniowie. Są to jedyni absolwenci liceów pedagogicznych, które rozpoczęły działalność w 1937 r.

28 czerwca 1940 r. nastąpiło zakończenie roku szkolnego. W okresie wakacji dyrektorka ponownie uzyskała ustną zgodę władz niemieckich na prowadzenie szkoły. Na tej podstawie przeprowadzono pod koniec sierpnia nabór do klas pierwszych. Pierwszego września szkoła licząca 157 uczniów (klasa I a — 40 uczniów, klasa I b — 40 uczniów, klasa II a — 27 uczniów, klasa II b — 28 uczniów, klasa III — 22 uczniów) rozpoczęła działalność. Jednak już 7 września przyszło z Warszawy polecenie zamknięcia klas pierwszych. Na nic zdały się interwencje

rodziców i członków komisji szkolnej. Władze niemieckie stwierdziły, że jest duża liczba bezrobotnych nauczycieli, a więc nowi nie będą potrzebni.

14 września szkoła została zamknięta, a klucze oddane władzom niemieckim. Dyrektorkę aresztowano i osadzono w więzieniu siedleckim. Po licznych zabiegach została z niego zwolniona.

„Zakład Kształcenia Nauczycieli” przestał istnieć. Młodzież zamiejszcowa rozejechała się do domów, nauczyciele rozpoczęli pracę w innych szkołach. Większość jednak wyjechała z Siedlec — wśród nich A. Cisek, przez pewien czas poszukiwana przez Niemców.

Część nauczycieli i uczniów przeszła do pracy w szkolnictwie podziemnym. W okresie okupacji na terenie Siedlec były organizowane tajne komplety stanowiące kontynuację liceum pedagogicznego.

Ostatnim epizodem dziejów liceum siedleckiego było uznanie w 1946 r. przez Kuratorium Okręgu Szkolnego w Lublinie wydanych nieformalnie przez szkołę świadectw maturalnych absolwentom z 1940 r.

Okupacyjne dzieje szkoły warto zakończyć fragmentem wspomnień jednej z absolwentek z 1940 r. „W ciągłym napięciu nerwów, a jednak z samozaparciem kończyłam liceum. Szkoła stała się dla mnie więcej niżeli szkołą, w której naukę pobierać się powinno. I dlatego nie przeżywam tej radości, jaką kryje w sobie ukończenie szkoły i matura.

Z całą świadomością zdaję sobie sprawę z nieszczęścia, jakie spadło na Ojczyznę. Oto ukończenie szkoły daje mi możliwość przystąpienia do samodzielnego życia i pracy dla drugich. Jednocześnie związano mi ręce, nałożono kajdany, ograniczono samodzielną inicjatywę i swobodną myśl. A jednak z dumnym czołem patrzę w przyszłość, wierzę, że przyjdzie chwila, kiedy na gruzach dyktatorskich potęg zmartwychwstaną państwa wolne i wielkie. Całym sercem i mocą młodzieńczych sił pragnę wszystkie wysiłki, pracę złożyć na ołtarzu Ojczyzny”.

Pod koniec lipca 1944 r., w wyniku kilkudniowych walk, do Siedlec wkroczyły oddziały radzieckie. Rozpoczął się nowy rozdział w dziejach miasta i szkoły. Problemem bardzo pilnym stało się kształcenie nauczycieli, bowiem znaczna ich część została wymordowana w okresie okupacji, część przeszła do pracy w innych zawodach. Już w sierpniu grupa nauczycieli przedwojennego liceum pedagogicznego podjęła starania o uruchomienie szkoły. Dzięki poparciu społeczeństwa i władz samorządowych 1 września, po czteroletniej przerwie, liceum wznowiło działalność. Dyrektorem szkoły został dawny nauczyciel liceum — Karol Szwarc. Pracę rozpoczęło 11 nauczycieli, wśród nich grupa pedagogów z przedwojennej szkoły — m.in. Hanna Bobowska, Joanna Karpińska, Zbigniew Massoczy i Hanna Polakowska. Pozostali rekrutowali się z siedleckich szkół średnich.

Chociaż realizowano przedwojenny program, to z uwagi na duże zapotrzebowanie na nauczycieli naukę skrócono o jeden rok. Aby zapewnić sobie w przyszłości napływ uczniów do liceum, uruchomiono gimnazjum roczne i gimnazjum semestralne o charakterze ogólnokształcącym. Otwarto również Roczny Kurs Nauczycielski. Rok szkolny 1944/45 ukończyło 21 uczniów liceum, 45 rocznego gimnazjum, 92

—gimnazjum semestralnego. Do 1946 r. liceum funkcjonowało jako szkoła 2-letnia. Reforma kształcenia nauczycieli wprowadziła 4-letnie licea pedagogiczne, do których byli przyjmowani uczniowie z ukończoną VII klasą szkoły powszechnej. Okres przygotowania do zawodu nauczycielskiego skrócono o dwa lata w stosunku do okresu międzywojennego, nadano jednak absolwentom prawo nauczania wszystkich przedmiotów w szkole podstawowej.

W roku szkolnym 1947/48 rozpoczęto pracę w Liceum Pedagogicznym w Siedlcach według nowego, 4-letniego programu. Szkoła otrzymała imię Stanisława Konarskiego. Od 1950 r. posiadała specjalizację w zakresie języka rosyjskiego, którego nauczano 9 godzin tygodniowo.

Mimo ciągłych zmian programowych, 4-letnie licea pedagogiczne istniały do 1957 r. Programy były przeładowane; szkoły te nie były w stanie dać wartościowego wykształcenia ogólnego na poziomie średnim i jednocześnie przygotować do zawodu. W 1957 r. naukę przedłużono do 5 lat. W nowym programie zwiększono liczbę godzin przeznaczonych na przedmioty ogólne, a przede wszystkim na przedmioty zawodowe. Zreformowane liceum funkcjonowało do 1969 r., kiedy to ostatni absolwenci opuścili mury szkoły.

W ciągu 25 lat istnienia liceum w okresie powojennym zachodziły poważne zmiany w składzie rady pedagogicznej. Jak już wspomniałem, uruchomionej w 1944 r. szkole pracę podjęła duża liczba nauczycieli z dawnego liceum. Do radykalnych zmian w składzie kadry nauczycielskiej doszło na przełomie lat 40. i 50., kiedy szkołę opuściło kilka osób z grona przedwojennego — m.in. dyrektor szkoły Karol Szwarz i jego żona Wanda, Irena Karpińska, Hanna Polakowska oraz Janina Woszczerowiczowa. Część podjęła pracę w innych szkołach z własnej woli, pozostali byli do tego zmuszeni. W tym bowiem okresie od nauczycieli zakładów kształcenia nauczycieli wymagano materialistycznego poglądu na świat, akceptacji filozofii marksistowskiej oraz wychowywania w ten sposób kandydatów na nauczycieli. Według oceny ówczesnych władz partyjno-administracyjnych, zadań tych nie mogli w pełni realizować nauczyciele dawnego liceum. Dlatego też wprowadzono zmiany w składzie rady pedagogicznej.

W roku 1950 dyrektorem szkoły został Franciszek Augustyński, a w 1952 r. funkcję tę objął Eugeniusz Gorecki. Pełnił ją do 1969 r. — do końca istnienia liceum.

Wprowadzenie powszechności nauczania, walka z analfabetyzmem, a przede wszystkim uczynienie przez nowe władze z polityki oświatowej ważnego instrumentu o charakterze politycznym spowodowały ogromne zapotrzebowanie na nauczycieli szkół podstawowych. Wymaganiom tym nie mogły sprostać istniejące licea pedagogiczne. Obniżono więc w sposób rażący wymagania stawiane nauczycielom, organizując masowo różne kursy i dopuszczając do pracy w szkole rzesze niewykwalifikowanych nauczycieli. Te uproszczone formy kształcenia nauczycieli zorganizowano również przy siedleckim liceum pedagogicznym. Największe ich nasilenie przypadało na lata 1944–1947. W latach 1944–1946 działał tu Roczny Kurs Nauczycielski dla absolwentów gimnazjum i liceum ogólnokształcącego, który

ukończyło 30 osób. Od 1945 do 1948 r. istniały 6-miesięczne Wstępne Kursy Nauczycielskie dla absolwentów gimnazjum.

W latach następnych organizowano kursy dla absolwentów szkół podstawowych, którzy po roku nauki rozpoczynali pracę w szkole podstawowej, uzupełniając wykształcenie w systemie zaocznym.

W roku szkolnym 1945/46 zorganizowany był przy szkole siedleckiej dwumiesięczny kurs wprowadzający w zagadnienia wychowania przedszkolnego, a od 2 lutego 1946 r. trwał 15 miesięczny kurs dla nauczycieli przedszkoli.

W liceum siedleckim obok stacjonarnych form kształcenia nauczycieli istniały także zaoczne, co było konsekwencją kursowego przygotowywania nauczycieli do zawodu. Do podstawowych form kształcenia zaocznego należała tzw. Komisja Rejonowa, umożliwiająca czynnym zawodowo nauczycielom uzupełnienie swoich kwalifikacji.

Przy szkole siedleckiej istniała w latach 1947–1959 Komisja Rejonowa dla nauczycieli z powiatów: siedleckiego, sokołowskiego i węgrowskiego. W 1958 r. uruchomiono w Siedlcach klasę IV i V jedynej w województwie warszawskim Korespondencyjnego Liceum Pedagogicznego, do którego przyjmowano nauczycieli, którzy z różnych przyczyn nie ukończyli nauki w Komisji Rejonowej. W roku szkolnym 1962/63 ta forma kształcenia została zakończona.

Wspomniano już, że w ciągu trzech pierwszych lat po wojnie do liceum przyjmowano absolwentów gimnazjum. Szkoła siedlecka nie cieszyła się jednak uznaniem młodzieży, o czym świadczy liczba uczniów: w roku szkolnym 1944/45 — 25, w roku 1945/46 — 46, w roku 1946/47 — 97. W tym okresie liceum opuściło tylko 44 absolwentów, z których niewielu podjęło pracę w zawodzie nauczycielskim. Inni znaleźli zatrudnienie w lepiej płatnych zawodach. Zjawisko to wymusiło na władzach oświatowych konieczność kursowego kształcenia nauczycieli, a potem wprowadzenia nakazów pracy dla absolwentów liceów pedagogicznych.

Po wprowadzeniu 4-letniego liceum zaczęto przyjmować do klasy pierwszej absolwentów 7-klasowej szkoły podstawowej. Wśród kandydatów do zawodu przeważała młodzież pochodzenia chłopskiego i robotniczego, która w pierwszych latach istnienia liceum stanowiła ponad 80% ogółu uczniów. Dla niej ukończenie tego typu szkoły było drogą awansu społecznego. W latach 60. znaczny procent uczniów wywodził się z rodzin inteligenckich.

Innym niekorzystnym zjawiskiem była niewielka liczba chłopców wstępujących do liceum — tak jak do wszystkich liceów pedagogicznych w Polsce.

Istotnym czynnikiem motywującym młodzież pochodzenia chłopskiego i robotniczego do podejmowania nauki w szkole były stypendia i możliwość zamieszkania w internacie. Podstawę otrzymania stypendium stanowiły: postępy w nauce, udział w życiu społecznym szkoły, pochodzenie społeczne, stan materialny oraz zobowiązanie do podjęcia pracy w zawodzie nauczycielskim. W siedleckim liceum z pomocy stypendialnej w latach 50. korzystało od 50 do 70% ogółu uczniów.

Wznowione we wrześniu 1944 r. zajęcia nie mogły odbywać się w budynku liceum, ponieważ był on zajęty do kwietnia 1945 r. przez wojska radzieckie. Naukę

rozpoczęto w gmachu dyrekcji Lasów Państwowych, a szkoła ćwiczeń znajdowała się w lokalu przy ul. J. Kilińskiego 24. Po opuszczeniu budynku szkoły przez wojska radzieckie przeprowadzono konieczne prace remontowe, doprowadzając m.in. do stanu używalności skrzydło boczne, wzniesione w 1939 r.

W tych warunkach rozpoczęto pracę 7 szkół średnich i powszechnych, które stopniowo opuszczały pomieszczenia liceum. Z każdym rokiem poprawiały się warunki lokalowe; mimo skromnych środków trwały prace remontowe. W roku szkolnym 1946/47 szkoła użytkowała już 32 pomieszczenia, co umożliwiło przeniesienie do budynku liceum szkoły ćwiczeń. Zająła ona część pomieszczeń na parterze, co w znaczący sposób ułatwiło organizację kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli. Po uzyskaniu odpowiedniej powierzchni przystąpiono do wyposażania klas w pomoce naukowe. Zorganizowano pracownię biologiczną, śpiewu, prac ręcznych, salę gimnastyczną, izbę harcerską, gabinet lekarski i bibliotekę, która w ostatnim roku istnienia liceum liczyła ponad 20 tys. woluminów. W piwnicach bocznego skrzydła urządzono kuchnię i stołówkę dla młodzieży. Prace remontowe i modernizacyjne trwały do 1953 r., kiedy obiekt osiągnął stan pełnej używalności.

Istotnym problemem dla szkoły był brak internatu, bowiem ponad 90% uczniów pochodziło spoza Siedlec. Istniejący, niewielki internat został zniszczony w 1939 r., a ocalałe mury Niemcy rozebrali w okresie okupacji. Ponieważ w pierwszych powojennych latach — mimo starań dyrekcji szkoły — nie było szansy na wybudowanie nowego gmachu, uczniowie od 1946 r. korzystali z międzyszkolnej Bursy Powiatowej przy ulicy M. Konopnickiej 2.

W roku szkolnym 1950/51 liceum przejęło całą Bursę na internat dla własnych uczniów. Był to drewniany poniemiecki barak, w którym zakwaterowano 162 uczniów. W roku następnym przeprowadzono w baraku modernizację, urządzono umywalnie oraz zlikwidowano kuchnię i stołówkę, dzięki czemu zwiększyła się powierzchnia przeznaczona na sypialnie. W internacie mogło teraz zamieszkać 250 uczniów oraz kierownik internatu i kilku wychowawców. Mimo prymitywnego wyposażenia i ciasnoty, braku stołówki, a przede wszystkim dużej odległości (ok. 2 km) od szkoły, był on znacznym udogodnieniem dla zamieszcanych uczniów, chociaż spożywali oni wszystkie posiłki w szkole. Uczniowie przebywali w liceum od godz. 8 do 19, a internat był tylko sypialnią.

Kontynuowano starania o rozpoczęcie budowy internatu przy ulicy 3 Maja. W 1958 r. rozpoczęto w miejscu dawnego internatu wznoszenie nowego obiektu. Pod koniec grudnia 1960 r. oddano do użytku nowoczesny budynek, w którym zamieszkało ponad 250 uczniów.

Pod koniec lat 60. wybudowano dużą salę gimnastyczną, która do dziś służy studentom WSRP.

W roku szkolnym 1962/1963 w budynku liceum uruchomiono 2-letnie Studium Nauczycielskie, tworząc dwa kierunki studiów: filologię rosyjską i zajęcia praktyczno-techniczne z wychowaniem plastycznym. Na pierwszy rok studiów przyjęto 64 słuchaczy, w tym 31 na filologię rosyjską. Kierunek ten istniał w Siedlcach tylko dwa

lata. Dyrektorem został Eugeniusz Gorecki, główny inicjator powołania studium w Siedlcach. Objął on jednocześnie kierownictwo całego zakładu kształcenia nauczycieli.

Na drugi kierunek studiów — zajęcia praktyczno-techniczne z wychowaniem plastycznym — przyjęto 33 studentów. W ciągu siedmiu lat istnienia studia te ukończyło 343 absolwentów. Przez cały czas kierownikiem wydziału był Antoni Bylicki. Proces kształcenia przyszłych nauczycieli tej specjalności odbywał się w dobrze wyposażonych pracowniach: obróbki metalu, drewna, kroju i szycia, wychowania plastycznego. W trakcie zajęć słuchacze wykonywali wiele pomocy naukowych, które trafiały do szkoły ćwiczeń i innych szkół siedleckich oraz na wyposażenie innych wydziałów. Szczególnie przydatne okazały się pomoce naukowe wykonane dla klas I–IV szkoły podstawowej.

W drugim roku istnienia Studium uruchomiono dwa nowe wydziały: rolny i biologiczno-chemiczny. Wydział Rolny w ciągu sześciu lat istnienia ukończyło 183 studentów. Przygotowywał on nauczycieli zawodu, których dotkliwy brak odczuwano w szkołach rolniczych na terenie Podlasia. Studenci uczestniczyli w szkoleniach rolniczych, organizowanych na terenie powiatu siedleckiego w sezonie jesienno-zimowym, prowadzili zespoły przysposobienia rolniczego, kluby młodego rolnika, olimpiady wiedzy rolniczej.

Utworzony w 1963 r. Wydział Biologiczno-Chemiczny kilkakrotnie ulegał reorganizacji. Pierwsza nastąpiła w roku szkolnym 1966/67, kiedy wyodrębniono chemię, a do Wydziału Biologicznego dołączono Wydział Rolny. W ostatnim roku istnienia studium, w związku z malejącą liczbą studentów ponownie utworzono wydział Biologiczno-Chemiczny, natomiast kierunek rolny przyłączono do Wydziału Mechanicznego.

Wydział Biologiczno-Chemiczny posiadał doskonale wyposażone pracownie i gabinety, w których zgromadzono nowoczesne pomoce naukowe do nauki biologii, chemii, fizyki. Zbiór pomocy dydaktycznych powiększał się nie tylko drogą zakupów. Studenci w ramach prac dyplomowych wykonywali wiele pomocy naukowych, przydatnych w praktyce szkolnej. Bardzo duży wkład w unowocześnienie pracowni wnieśli nauczyciele tego wydziału.

W 1964 r. utworzono w studium Wydział Mechaniczny, którego zadaniem było kształcenie nauczycieli dla szkół zawodowych. Studenci tego wydziału rekrutowali się spośród absolwentów różnych techników: mechanicznych, elektrycznych, samochodowych, kolejowych. W ciągu sześciu lat Wydział Mechaniczny — jedyny, na którym studiowali tylko mężczyźni — ukończyło 166 studentów.

Obok Studium Nauczycielskiego o charakterze stacjonarnym istniały studia zaoczne, które uruchomiono w 1963 r., przyjmując na trzy wydziały 237 czynnych zawodowo nauczycieli, głównie z województwa warszawskiego. Większość zajęć na studiach zaocznych odbywała się w okresie wakacji i ferii zimowych. Dyrekcja Studium Nauczycielskiego w Siedlcach uruchomiła w Ostrołęce i w Garwolinie punkty konsultacyjne dla nauczycieli pochodzących z tych powiatów. Przy SN w Siedlcach istniał punkt konsultacyjny ZSN w Ciechanowie i Płocku dla nauczycieli

z terenu Podlasia studiujących matematykę lub filologię polską. Rozwój kształcenia zaocznego czynnych nauczycieli przypada na lata 1963–1969.

W ciągu 7 lat istnienia studiów zaocznych dyplomy ich ukończenia uzyskało 813 osób.

Absolwenci Liceum Pedagogicznego w Siedlcach w latach 1945–1962

Lata	Liczba absolwentów	Lata	Liczba absolwentów
1945	9	1954	62
1946	13	1955	83
1947	22	1956	59
1948	50	1957	nie było egz. dojrzałości
1949	45	1958	51
1950	58	1959	39
1951	78	1960	53
1952	57	1961	81
1953	63	1962	63

Liczba absolwentów w Studium Nauczycielskim (SN) i Zaocznym Studium Nauczycielskim (ZSN) w Siedlcach w latach 1963–1970

Studium Nauczycielskie

Lp.	Kierunek studiów	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Ogółem
1.	Zajęcia prakt.-techn. i wych. plastyczne	—	26	53	42	80	72	70	—	343
2.	Filologia rosyjska	—	23	—	—	—	—	—	—	23
3.	Rolny	—	—	25	31	27	34	30	36	183
4.	Mechaniczny	—	—	—	23	27	36	41	39	166
5.	Biologia z chemią	—	—	34	62	35	35	42	36	244
6.	Chemia z biologią	—	—	—	26	70	63	76	—	235
7.	Chemia z fizyką	—	—	—	—	—	—	—	74	74
Studium Nauczycielskie		—	49	112	184	239	240	259	185	1268

Zaoczne Studium Nauczycielskie

1.	Zajęcia prakt.-techn. i wych. plastyczne	—	—	63	55	62	61	61	—	302
2.	Rolny	—	—	23	16	17	22	19	—	97
3.	Mechaniczny	—	—	—	36	—	—	33	—	69
4.	Biologia z chemią	—	—	43	55	65	38	47	33	281
5.	Chemia z biologią	—	—	—	20	22	22	—	—	64
Zaoczne Studium Nauczycielskie		—	—	129	182	166	143	160	33	813
Ogółem SN i ZSN		—	49	241	366	405	383	419	218	2081

**Formy kształcenia nauczycieli w Siedlcach
w latach 1944 – 1970**

Lp.	Nazwa typu szkoły, formy kształcenia	Lata istnienia
1.	Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum i Liceum Pedagogiczne	1944 – 1947
2.	Państwowe Liceum Pedagogiczne im. Stanisława Konarskiego	1947 – 1969
3.	Studium Nauczycielskie	1962 – 1970
4.	Komisja Rejonowa	1947 – 1959
5.	Korespondencyjne Liceum Pedagogiczne	1958/59 – 1962/63
6.	Kurs przygotowawczy do liceum	1945/46
7.	Gimnazjalne kursy semestralne i gimnazjum rozwojowe	1945/46
8.	Państwowy Roczny Kurs Nauczycielski	1944/45 – 1946/47
9.	Kurs Pedagogiczny — miesięczny	1944 – 1948
10.	Dwumiesięczny państwowy kurs wprowadzający w zagadnienia wychowania przedszkolnego	1945 – 1946
11.	15-miesięczny kurs dla nauczycieli przedszkoli	1945/46 – 1946/47
12.	Zaoczne Studium Nauczycielskie	1963 – 1970

BIBLIOGRAFIA

- Cisek Agata, *Państwowe Liceum Pedagogiczne Żeńskie w Siedlcach w pierwszym roku okupacji hitlerowskiej 1939–1940* (maszynopis — WBP Siedlce)
- Iwanicki Mieczysław, *Szkolnictwo siedleckie w latach 1740–1977*, Siedlce 1977
- Kronika internatu Państwowego Liceum Pedagogicznego w Siedlcach w latach 1937–1940* (w posiadaniu autora)
- Kuć-Staniszevska Anna, *Wspomnienia z okupacji niemieckiej 1915–1918*, Warszawa 1939
- Lodwich-Ledwa Ewald, *Na oczach hitleryzmu. Jedyna polska publiczna matura nauczycielska* (maszynopis w posiadaniu autora)
- Powiat siedlecki*, Siedlce 1935
- Pietrasik Czesław, *Studium Nauczycielskie w Siedlcach w latach 1962–1970* (maszynopis w posiadaniu autora)
- Zawadzka Aniela, *Szkoła siedlecka w okresie okupacji hitlerowskiej 1939–1944*, Warszawa 1986